

**ФРАГМЕНТИ ОТ БЪЛГАРСКОТО КИНО — ЛЕКЦИИ ЗА
СТУДЕНТИ ОТ ФИЛОСОФСКИЯ ФАКУЛТЕТ НА МАСАРИКОВИЯ
УНИВЕРСИТЕТ**

Цветелина Шубова (Бърно)

Резюме:

Докладът е посветен на преподаването на предмет Българско кино в чужбина. Методите и структурата на предмета са описани заедно с възприемането им от студентите. Подчертани са значението на историческите събития, във времето на които са възникнали филмите и начинът, по който студентите разбират тези културни предпоставки. Включено е кратко описание на мненията на студентите и на учебната програма.

Ключови думи: кино, филм, преподаване, български, метод, техника

Fragments from the Bulgarian Cinema – Lectures for Students from the Faculty of Arts, Masaryk University, Brno

Abstract:

The article treats the issue of teaching Bulgarian cinema in foreign country. The methods and the structure of the subject are described in concordance with the students' perceptions. The text considers the significance of the historical background of the movies and the way, in which the students identified and accepted these cultural prerequisites. A brief description of the students' perceptions and the syllabus are included.

Key words: cinema, movie, teaching, Bulgarian, method, technique

Преди да поговоря за същността на предмета и това как бе възприет от своята аудитория, бих искала да подчертая, че целта му не е била да подготви студентите със специфични знания от сферата на филмовото изкуство. Целта на курса бе да допълни техните знания със спецификите на българската култура и изкуство, да обогати техните представи за българите и българското и да подсили техния интерес към изучаваните дисциплини, съпровождащи обучението им по български език.

След като към Катедрата по славистика бе обявен предметът „Българско кино”, бях поставена пред задачата не само да определя процеса на обучение, но и да реша каква част от българското кино и кое лице на филмо-

вото изкуство да представя. Дали да се съсредоточа върху определен период от българското кино, като го съпоставям със световното филмово изкуство. Или да представя хронологично развитието на кинематографичното изкуство у нас от първите прожекции, реализирани в България до съвременното ни филмопроизводство. Кои заглавия да посоча като най-емблематични, имайки предвид ограничения достъп до български филми тук, както и малкото преведени филми. Трябваше да се имат предвид не само възходите или упадъка на българското филмово творчество, но и очакванията на самите студенти. Тъй като времето беше малко, за да бъде представено подробно развитието на българската кинематография, акцентирах върху отделни преломови моменти от нейната история, както и върху някои емблематични филми, без да изчерпвам темата. Затова нарекох и реферата, посветен на предмета, който водех „Фрагменти от българското кино”.

Предметът „Българско кино” протече в рамките на един семестър като лекции с презентации се редуваха с прожектиране на филми. Така студентите имаха възможност да видят общо девет български филма, произведени от началото на 70-те години до днес. Във всяка лекция се оптах да щрихирам историческото развитие на българския филм, започвайки с „Българан е талант” от 1915 г. Стана дума и за пионерите на българската кинематография като Васил Гендов, Райко Алексиев, Александър Вазов, които сътворяват първите късометражни, карикатурни и документални филми. По-подробно проследих развитието на българския филм след двете световни войни, което е белязано със създаването на социалистическия филм. Обърнато беше внимание и на цензурата, подготвянето на България като един от най-големите филморазпространители и производители на Балканите, както и на важните закони през този период, които белязват развитието на филмовото ни изкуство. Изтъкнах големия брой филми, чието вдъхновение са били литературни произведения, които не бяха приоритетни по време на курса. Подчертано беше значението на филмовите режисьори Бинка Желязкова, Рангел Вълчанов и други, миграционният период, както и възходът на българската кинематография, който се датира от края на 70-те години и продължава през цялото следващо десетилетие. Курсът завърши с неблагоприятните условия и спадането на филмовата продукция след падането на комунизма през 89-та година, загубата на интерес от страна на зрителя и постепенното „възраждане” на кинематографията ни през последните години. Някои от филмите, които студентите видяха, са „Козият рог”, „Време разделно”, „Вчера” или копродукцията „Светът е голям и спасение дебне отвсякъде”.

Студентите, изучаващи българска филология, имаха възможност да завършат успешно курса с обработката на субтитри към посочен филм или

с есе¹. От студентите, които не изучават български език очаквах в края на семестъра да предадат есе на тема върху един или няколко филма по техен избор, които са имали възможност да видят по време на прожекциите. Изискванията за есетата бяха да бъдат не по къси от четири стандартни страници и най-важното: съдържанието да изразява личното мнение на студента, както и начина, по който филмът му е въздействал.

Четири студентки от групата пожелаха да обработват субтитри към филмите „Вчера” и „Оркестър без име”. Справиха се изключително добре, превеждайки и трудно разбираеми реплики, имайки предвид качеството на филмите.

Повечето от студентите, които предадоха есета, се бяха насочили към по-новите филми, които имаха възможност да видят, затова няма да спазвам хронологията на създаване на филмите и ще започна отзад-напред с извадките от есетата на студентите. Най-голям беше броят на тези, които разсъждаваха върху филма „Светът е голям и спасение дебне отвсякъде”, който за тях е бил интересен, тъй като алегорично представя търсенето на пътя към себе си, което вълнува всеки човек. Според студентите филмът е изпълнен с енергия, оптимизъм, желание за живот и воля да продължиш напред. Една студентка, която сравнява посланията на филма с тези от книгите на Паулу Коелю, пише, че преди да види този филм е останала с убеждението, че балканските филми често представляват ретроспекция и опит за преосмисляне на миналото и затова според нея много често тези филми се подценяват. Тя допълва, че това е вероятно, заради малкото познаване на Балканите, както и на България. „Светът е голям и спасение дебне от всякъде” и други филми, които е видяла по време на курса за нея били изненада и са подсилили интереса ѝ към българската култура. Този филм е направил впечатление на студентите и с топлината и обичта между различните поколения и роднините, както и с патриотизма, характерен за българите. Отношенията между дядо, баба и внук, родители и син са подчертано описани в няколко есета. Тези сцени приближават студентите до темперамента на българите и тяхната всеотдайност.

В друго есе още един път се потвърждава убеждението на студентите, че българските филмови герои възплащават представата за южните европейски народи и техните традиционни ценности, които, според написаното, живеят лесен живот и не се интересуват от това, какво се случва по света, но са безкрайно отдадени на семейството си и са готови винаги да помогнат. В разглежданото есе са описани и проблемите на емиграцията и адаптирането в чужбина.

¹ Цитатите в доклада са от есетата на студенти, които не са били публикувани.

Другият филм, описван често в есетата на студентите, е „Източни пиеси“, който е привлякъл тяхното внимание със съвременните проблеми, характерни не само за Балканите, но и за целия свят. В едно от есетата авторката пише, че макар, че филмът е подействал много песимистично, я е провокирал да се замисли над едно по-добро съществуване.

Според студентите посланията на тези филми важат не само за България, но пък се отличават с българския характер и темперамент на героите.

По-малко от студентите са решили да обърнат внимание на филмите от 70-те и 80-те години. Въпреки това, мога да твърдя, че тези филми са имали същото въздействие, каквото са имали върху българския зрител, когато са били прожектирани в българските кина. Един от студентите, например, е посветил страница върху творчеството на Христо Шопов, върху чиято автобиография не съм се спирала по време на лекциите. Своето есе, посветено на филма „Вчера“ завършва с думите:

Практически не съм живял във времето на комунизма. Радвам се, че е така. Въпреки това, докато следях филма, няколко пъти се улохих, че завиждам на героите. Завидях им приключенията, изпитах завист, че са имали истински врагове и са знаели, че искат да се борят срещу тях. Всички любови, разправии, всичките им чувства ми се струваха някак по-силни, по-опасни, по-красиви, отколкото тези, които изпитваме днес.²

Успех сред някои студенти имаше и филмът „Господин за един ден“. Менията за филма бяха противоречиви, но се отличиха тези, които го намериха за забавен, друг, странен, жизнерадостен, оставящ следа. Отново се появява южняшкия образ на човека с много проблеми, който гледа на тях с усмивка. На края на своето есе една студентка пише, че благодарение на Пурко е намерила отговор на въпроса, кое е първо – кокошката или яйцето.

Студентите, които са имали възможност да се запознаят с българската история, преди да запишат курса „Български филм“, умело намират отражение на историческата действителност, както в старите, така и в по-новите филми. В тази връзка, трезво и подобаващо са анализирали съдбата на българския народ. Тоест, не толкова трезво, колкото близко до начина, по който я приемаме ние – самите българи – сцените във филми като „Козият рог“ и „Време разделно“ са за нас правдиви, неизмислени, документални.

² Byť žiji v postkomunistické zemi, komunismus (či socialismus) jako takový jsem reálně nezažil. Jsem za to rád. Přesto jsem se však při sledování filmu několikrát přistihl, že jeho hrdinům závidím. Záviděl jsem dobrodružství, záviděl jsem fakt, že měli reálného nepřitele a věděli, že proti němu chtějí bojovat. Všechny lásky, roztržky, všechny jejich city mi připadaly tak nějak silnější, nebezpečnější a krásnější, než je tomu dnes (J. Kouřelka).

Бях приятно изненадана от есе на студентка по специалност Теория и история на филмовата и аудиовизуалната култура. Есето бе ценно за мен самата, тъй като филмът „Козият рог” бе анализиран през призмата на филмовото изкуство и терминологията на филмовия теоретик и историк Дейвид Бордуел. Есето представя съчетаването на традиционния и художествен наратологичен стил във филма, характерен за тогавашната европейска кинематография, с елементи на неореализъм, възникнал в Италия през 50-те години. Авторката анализира характерния мизансцен и ключови епизоди от филма до обновяването на *status quo*, стремежът към който мотивира целия филм от самото начало.

Като цяло филмите бяха приети с възторг и изненада. Изненада, защото често културата на Балканите в чужбина не се популяризира и не представлява голям интерес. В този смисъл предметът „Български филм” постигна своята цел, допълвайки и изяснявайки представите за живота и нравите в България, което е задача на предмет като антропологията. Успешен бе и методът на преподаване, имайки предвид желанието на студентите да търсят допълнителна информация за други филми, за музиката, съпровождаща някои от тях, за актьорите, както и отговорността, с която се отнесоха към анализа на филмите. Във всички есета присъстваха коментари за забележителната природа, автентичност, непосредственост и традиции на българите.

Вместо заключение, бих искала да споделя думите на един от студентите, описал света на Рангел Вълчанов от филма „Лачените обувки на незнайния войн” като рай на земята. Поисках от него да допълни и коригира есето си, тъй като не изпълняваше някои от важните критерии, в противен случай щях дам по-ниска оценка на работата му. Той ми отговори, че подготвя дипломна работа и се съгласява с ниската оценка. Допълни, че е записал предмета Български филм, защото е очаквал да му бъде интересен и наистина се е оказало така. Благодарни за курса и каза още, че вече има няколко нови свалени български филма и ще продължи да гледа.